

Δημοφιλή και μη δημοφιλή ζώα στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας

Παπαδοπούλου Π., Παραστατίδου Α.

Διδάσκουσα στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ, popipap@eled.auth.gr
Απόφοιτος του Διδασκαλείο Νηπιαγωγών, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ, despoinarparast@yahoo.gr

Στην παρουσιαζόμενη εργασία διερευνάται η ύπαρξη δημοφιλών και μη ζώων, των ομάδων που θεωρούνται δημοφιλή ή όχι ζώα και τα κριτήρια με τα οποία τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αιτιολογούν την προτίμησή τους ή την απaráσκειά τους για τα διάφορα ζώα. Συμμετείχαν 24 παιδιά προσχολικής ηλικίας τα οποία φοιτούσαν σε 3 νηπιαγωγεία γειτονικών χωριών της Χαλκιδικής και η ερευνητική τεχνική ήταν αυτή της ομαδικής συνέντευξης. Στα ευρήματα καταγράφεται η ύπαρξη δημοφιλών και μη ζώων καθώς και ζώων για τα οποία τα παιδιά έχουν αμφίσημη εικόνα. Στα μη δημοφιλή ζώα καταγράφονται ερπετά, έντομα και μεγάλα αρπακτικά. Τα παιδιά αιτιολογούν την προτίμησή τους ή την απaráσκειά τους με την αναφορές κυρίως στη συμπεριφορά του ζώου και στη σχέση του με τον άνθρωπο, όπως και με αξιολογικές – αισθητικές κρίσεις. Η περιορισμένη βάση αιτιολόγησης των προτιμήσεων επιβάλλει την προσπάθεια διδακτικής αντιμετώπισης με παιδαγωγικές τεχνικές κατάλληλες για την προσχολική ηλικία.

Εισαγωγή

Η σχέση του ανθρώπου με τα άλλα ζώα είναι ένα πολύπλευρο και πολυεπίπεδο θέμα, καθώς περιλαμβάνει τους πολλούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι συνδέονται με τα ζώα, όπως είναι η διατήρησή των ειδών τους, επίσης η σύνδεσή μαζί τους ως ζώα συντροφιάς, ως υποκείμενα πειραμάτων, ως αντικείμενα μελέτης ή σεβασμού, ως βάση για την επιβίωση ή ως πηγή εμπορικού κέρδους, ως παράγοντες μάθησης και ψυχαγωγίας, μαζί με τις περιπτώσεις που οι ανθρώπινες ανάγκες (βασικές ή μη) έρχονται σε σύγκρουση με τις ανάγκες των άλλων ζώων, όπως η περίπτωση της σχέσης του ανθρώπου με την άγρια ζωή.

Ο Kellert (1985, 1988, 1993), στη προσπάθειά του να μελετήσει την συμπάθεια και τις στάσεις απέναντι στα ζώα, ανέπτυξε την γνωστή τυπολογία των βασικών στάσεων, η οποία αποτέλεσε και τη βάση άλλων ερευνών. Στην τυπολογία του Kellert καταγράφονται οι εξής στάσεις: *ωφελμιστική, ανθρωπιστική, φυσιολατρική, επιστημονική, οικολογική, αισθητική, ηθικιστική κυριαρχική, αρνητική*

Με ερευνητικό εργαλείο την ίδια τυπολογία, έγινε η διερεύνηση των στάσεων παιδιών 12-14 χρόνων (Eagles & Muffit 1990). Εμφανίσθηκαν όλες οι στάσεις με συχνότερες κατά σειρά την ανθρωπιστική, τη φυσιολατρική και την ηθικιστική και λιγότερο συχνές αλλά όχι αμελητέες, την ωφελμιστική, την αρνητική και την κυριαρχική. Σε αντίστοιχη εφαρμογή της τυπολογίας σε παιδιά 6-18 χρόνων, στις ΗΠΑ, (Westervelt 1983, Westervelt & Llewellyn 1985), εμφανίζεται ως συχνότερη η ανθρωπιστική στάση, ενώ η κύρια διαφορά των παιδιών με τους ενήλικους της χώρας τους, είναι η μεγαλύτερη συχνότητα της φυσιολατρικής στάσης, πράγμα που κατά την ερευνήτρια δείχνει διαφορά στο ενδιαφέρον των παιδιών και των ενηλίκων για την άγρια φύση και το ύπαιθρο. Ενώ αυξάνει η ηλικία, παρατηρείται ελάττωση στην εμφάνιση της αρνητικής, κυριαρχικής και ωφελμιστικής στάσης και αύξηση της συχνότητας της φυσιολατρικής, ηθικιστικής και οικολογικής στάσης. Η ανθρωπιστική στάση είναι ισχυρή από την παιδική ηλικία μέχρι τα 20 χρόνια και από κει και πέρα αρχίζει η ελάττωση. Οι ερευνήτριες θεωρούν ότι δεν μπορούν να καθορίσουν αν αυτό το φαινόμενο οφείλεται στην ηλικιακή ωρίμανση ή στην κοινωνική αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης των ζώων. Παράλληλα με τη μεταβολή στη

συχνότητα των στάσεων, εμφανίζονται και σημαντικές αλλαγές στον όγκο των γνώσεων αλλά και των προτιμήσεων σε συγκεκριμένο είδος ζώων, μικρά χνουδωτά ήμερα κατοικίδια ζώα στις μικρότερες ηλικίες, ενώ στις μεγαλύτερες αυξάνει θεαματικά η προτίμηση για τους μεγάλους θηρευτές.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση ως προς τη χρήση των ζώων και την εκτίμηση γι αυτά, φαίνεται να είναι ο βαθμός χρησιμότητας ή βλαπτικότητας ως προς τον άνθρωπο και η ταξινόμική θέση του ζώου (Silberstein και Tamir 1981), η ομοιότητά του με τον άνθρωπο (Plous 1993), η σύνδεσή του με τη μετάδοση ασθενειών (Davey 1994) αλλά και η ιστορική αντιμετώπιση του είδους, καθώς επίσης και η συγκινησιακή αντίδραση ως προς αυτό (Driscoll 1995). Οι Westervelt & Lewellyn (1985) καταγράφουν, σε παιδιά 10-12 χρόνων, ως δημοφιλέστερα ζώα το κουνέλι, τον αετό και τον κοκκινολαίμη και ως τα λιγότερο δημοφιλή ζώα, το ποντίκι, τη μεφίτιδα και τον αρουραίο. Η διαβάθμιση της προτίμησης αφορούσε μόνο θηλαστικά, αφού δε συμπεριλαμβανόταν στην έρευνα άλλου είδους ζώα. Οι Anderson και Moss (1993), συνέλεξαν δεδομένα από παιδιά 6-7 χρόνων και 10-11 χρόνων στο Λίβερπουλ από τα οποία ζητήθηκε να διαλέξουν επίθετα και να τα αντιστοιχίσουν με κάποια ζώα ή βιότοπους. Βρήκαν ότι οι αντιλήψεις των παιδιών για τα ζώα δεν μεταβαλλόταν με την ηλικία, επίσης είχαν τις εξής παρατηρήσεις σε σχέση με συγκεκριμένα ζώα: ο λύκος γενικά χαρακτηρίστηκε κακός. Όμως σημαντικά περισσότερα αγόρια δήλωναν ότι τους αρέσει (ίσως γιατί θεωρούσαν γενναιότητα, να δηλώνουν ότι τους αρέσει κάτι που το χαρακτήριζαν επικίνδυνο ή τρομακτικό). Τα παιδιά είχαν θετικές επιλογές για τα ζώα με τα οποία ήταν εξοικειωμένα (γατάκι, ψάρι), ανάμικτες για ζώα που γνώριζαν λίγο, όπως ο ασβός και ο ιπποπόταμος, τα οποία χαρακτηρίστηκαν ταυτόχρονα επικίνδυνα και φιλικά και η λιβελλούλα η οποία συχνότερα χαρακτηρίστηκε ως δυσάρεστη παρά ως επικίνδυνη, και τέλος αρνητικές συσχετίσεις καταγράφηκαν για τον κροκόδειλο. Ο Paterson (1990) ερευνώντας παιδιά μεταξύ 6 και 14 χρόνων στη Βρετανία, βρήκε ότι τα ζώα που προτιμούν, τείνουν να είναι αυτά που έχουν τρίχωμα, και ότι είναι πολύ πιθανότερο να είναι ανθρωπομορφικά στη στάση τους απέναντι σ' αυτά τα ζώα παρά σ' εκείνα που δεν προτιμούν.

Τα ευρήματα ερευνών (όπως Driscoll 1995 και Bixler 1994), αποδεικνύουν ότι υπάρχουν σαφώς δημοφιλή και μη δημοφιλή ζώα. Τα πιο δημοφιλή ζώα είναι τα μεγάλα θηλαστικά και ιδιαίτερα τα πρωτεύοντα και τα ζώα συντροφιάς, ενώ τα λιγότερο δημοφιλή είναι τα νύσσοντα έντομα (π.χ. κουνούπια). Όμως το ενδιαφέρον σημείο στα ευρήματα, είναι ότι τα ζώα που χαρακτηρίζονται ως πιο δημοφιλή, επίσης χαρακτηρίζονται και πιο έξυπνα, πιο ευαίσθητα, πιο ασφαλή και πιο χρήσιμα. Τα δελφίνια και οι πίθηκοι συγκαταλέγονται στα πιο δημοφιλή αν και είναι κάπως δύσκολο να ορισθεί η χρησιμότητα τους στον άνθρωπο. Ο χαρακτηρισμός τους οφείλεται σε μια γενική θετική στάση απέναντι σ' αυτά τα ζώα, η οποία θεμελιώνεται, όπως υποστηρίζει ο Plous (1993), στο βαθμό ομοιότητας του ανθρώπου με αυτά. Σε συμφωνία με τα προαναφερθέντα βρίσκεται και η έρευνα του Bowd (1984) και της Bernardini Mosconi (1988). Η διεθνής ερευνητική προσπάθεια επικεντρώνεται σε ηλικίες παιδιών μεγαλύτερες των 6 χρόνων έως και την μελέτη των ενήλικων πληθυσμών. Παρά τους δεδομένους νοητικούς και γνωστικούς περιορισμούς και το ισχυρό έλλειμμα γνώσεων των παιδιών της προσχολικής ηλικίας η διερεύνηση των αντιλήψεων που σχετίζονται με τα ζώα είναι άκρως ενδιαφέρουσα, καθώς η σημασία των ζώων στην απόκτηση λεξιλογίου και στην κοινωνικοποίηση των παιδιών από την πρώιμη παιδική ηλικία είναι βαρύνουσα (Melson 2003). Επιπλέον θα μπορούσε να αποτελέσει την καταγραφή και την ανάδειξη των αντιλήψεων με τις οποίες τα παιδιά αρχίζουν τις βασικές βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να προκύψει αντίστοιχος σχεδιασμός και πιθανή αποτίμηση της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η παρουσιαζόμενη μελέτη αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης προσπάθειας για την καταγραφή των αντιλήψεων παιδιών προσχολικής ηλικίας σχετικά με την σχέση ανθρώπου – άλλων ζώων. Η ερευνητική επικέντρωση της παρουσιαζόμενης εργασίας αφορά την καταγραφή:

- Των αντιλήψεων των παιδιών της προσχολικής ηλικίας οι οποίες σχετίζονται με την ύπαρξη δημοφιλών και μη ζώων (ζώα που αγαπούν ή δεν αγαπούν).
- Των ομάδων που τα παιδιά θεωρούν δημοφιλή ή όχι ζώα.
- Τα κριτήρια με τα οποία τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αιτιολογούν την προτίμησή τους ή την απαράσκειά τους για τα διάφορα ζώα.

Η ταυτότητα της έρευνας

Η ερευνητική διαδικασία περιλάμβανε συνολικά έξι ομαδικές συνεντεύξεις σ' αυτήν συμμετείχαν 24 παιδιά (νήπια και προνήπια) τα οποία φοιτούσαν σε 3 νηπιαγωγεία γειτονικών χωριών της Χαλκιδικής. Τα νηπιαγωγεία επιλέχθηκαν με βάση τη διάθεση συνεργασίας των εκπαιδευτικών και την συναίνεση – κατόπιν ενημέρωσης - των γονιών. Η σύνθεση του δείγματος ως προς το νηπιαγωγείο φοίτησης, το φύλο και την ηλικία παρουσιάζεται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1: Οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα, κατά σχολείο, φύλο και ηλικιακή ομάδα

	Νηπιαγωγεία		
	1	2	3
Αγόρια	2	3	2
Κορίτσια	6	9	2
Νήπια	3	11	3
Προνήπια	5	1	1
ΣΥΝΟΛΟ παιδιών	8	12	4

Οι συνεντεύξεις, όσον αφορά τον προσδιορισμό της προτίμησης ή της απαρέσκειας των παιδιών, αναλύθηκαν με τη μέθοδο της διαρκούς σύγκρισης (method of constant comparison) όπως την περιέγραψαν οι Glasser & Strauss (1967) με την οποία οι κατηγορίες προκύπτουν από την ανάλυση των συνεντεύξεων και δεν είναι προκατασκευασμένες με βάση τη θεωρία της έρευνας.

Αποτελέσματα και σχόλια

A) Ζώα με θετική, αρνητική, αμφίσημη εικόνα.

Στις απαντήσεις των παιδιών εμφανίζεται ένας αρκετά σημαντικός αριθμός ζώων για τα οποία τα παιδιά δηλώνουν αγάπη ή απαρέσκεια ή για τα οποία άλλα παιδιά δηλώνουν προτίμηση και για άλλα απαρέσκεια (πίνακας 2).

Πίνακας 2: Ζώα με θετική, αρνητική και αμφίσημη εικόνα μεταξύ των παιδιών προσχολικής ηλικίας

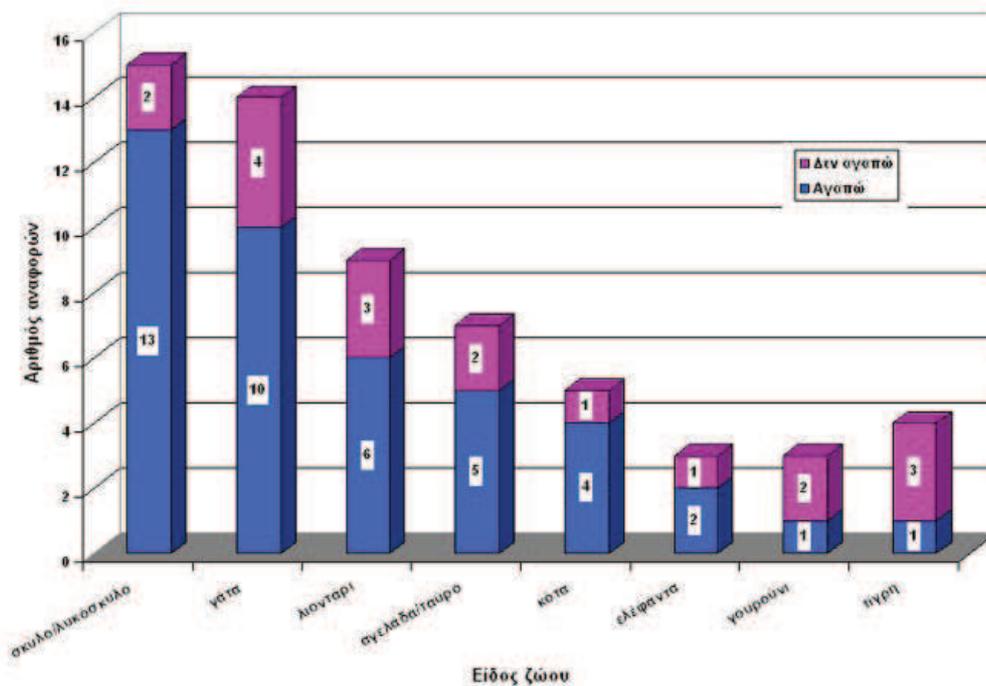
Ζώα με θετική εικόνα (Αγαπώ)	αναφορών Αριθμός	Ζώα με αρνητική εικόνα (Δεν Αγαπώ)	αναφορών Αριθμός	Ζώα με αμφίσημη εικόνα (Αγαπώ – δεν αγαπώ)	αναφορών Αριθμός
άλογο	8	λύκος	8	σκύλος/λυκόσκυλο	15
κουνελάκι	5	αράχνη	4	γάτα	14
πάπια	4	αλεπού	3	λιοντάρι	9
γαϊδουράκι	3	φίδι	3	αγελάδα/ ταύρος	7
πεταλούδα	3	ποντίκια	2	κότα	5
δελφίνι	2	πάνθηρας	2	ελέφαντας	3
καμηλοπάρδαλη	2	τράγος	1	γουρούνι	3
λαγουδάκια	2	αντιλόπη	1	τίγρης	4
παπαγάλοι	1	μέλισσες	1		
σκιουράκι	1	σαύρα	1		
χελιδόνι	1	χάμστερ	1		
αρκούδα	1	κατσαρίδα	1		
ιπποπόταμος	1	αγριογούρουνο	1		

Οι αναφορές ζώων από τα παιδιά –αναφέρονται 34 ζώα συνολικά - αφορούν κατά κύριο λόγο σπονδυλόζωα (30 σε σύνολο 34 ζώων) και μεταξύ αυτών η κύρια ομάδα είναι τα θηλαστικά (24 σε σύνολο 34 ζώων), ενώ εμφανίζονται και πουλιά (4 σε σύνολο 34 ζώων) και ερπετά (2 σε σύνολο 34 ζώων). Στις αναφορές των παιδιών εμφανίζονται ζώα με τα οποία τα παιδιά είναι δυνατόν να έχουν άμεση εξοικείωση και εμπειρία, όπως η γάτα, ο σκύλος, η κότα κλπ, αλλά και ζώα των οποίων η εικόνα προέκυψε έμμεσα, είτε από τα παιδικά βιβλία είτε από την τηλεόραση, όπως είναι ο ιπποπόταμος, ο πάνθηρας, ο τίγρης. Τα παιδιά, τα οποία συμμετείχαν στη μελέτη μας έδειξαν διαφοροποίηση στις προτιμήσεις τους οι οποίες σχετίζονται με τις μείζονες ομάδες των ζώων. Συγκεκριμένα, τα θηλαστικά εμφανίζονται και στις τρεις κατηγορίες προτιμήσεων, οι οποίες φαίνεται να καθορίζονται από την συμπεριφορά που επιδεικνύουν τα διάφορα ζώα απέναντι στον άνθρωπο, έτσι στα ζώα με θετική εικόνα εμφανίζονται είδη τα οποία παρουσιάζουν ή τα παιδιά νομίζουν ότι παρουσιάζουν φιλική συμπεριφορά. Ενώ είδη θηλαστικών που λόγω άμεσης εμπειρίας κάποια παιδιά μπορεί να τα φοβούνται εξ αιτίας της συμπεριφοράς τους εμφανίζονται στην ομάδα των ζώων με αμφίσημη εικόνα.

Για τα πουλιά παρατηρείται η συμπερίληψή τους κατά κύριο λόγο στα ζώα για τα οποία τα παιδιά έχουν θετική εικόνα, με διαφοροποίηση στην περίπτωση της κότας, η οποία καταγράφεται στην ομάδα των ζώων για την οποία τα παιδιά έχουν αμφίσημη εικόνα, αλλά φαίνεται ότι οι θετικές απόψεις για το συγκεκριμένο ζώο υπερβαίνουν κατά πολύ τις αρνητικές (σχήμα 1). Στα ζώα με αρνητική εικόνα καταγράφονται όλα τα ερπετά τα οποία αναφέρθηκαν (φίδι, σαύρα), ενώ το ίδιο ισχύει και για τα έντομα (πεταλούδα, αράχνη, μέλισσα, κατσαρίδα) με την εξαίρεση της πεταλούδας η οποία καταγράφεται στα ζώα με θετική εικόνα.

Η μελέτη των προτιμήσεων και των δηλώσεων απαρέσκειας που σχηματίζουν την αμφίσημη εικόνα για τα ζώα η οποία καταγράφεται στα παιδιά που συμμετείχαν στη μελέτη μας (σχήμα 1) αναδεικνύει την ύπαρξη δύο μόνο ζώων για τα οποία η απαρέσκεια υπερβαίνει την προτίμηση, το γουρούνι και την τίγρη.

Σχήμα 1: Ζώα με αμφίσημη εικόνα μεταξύ των παιδιών προσχολικής ηλικίας, η σύσταση της αμφισημίας

B) Αιτιολόγηση της απαρέσκειας ή της προτίμησης σε κάποιο ζώο

Τα νήπια αιτιολόγησαν την απόφασή τους χρησιμοποιώντας τις εξής κατηγορίες – υποτυπώδη επιχειρήματα:

3. **Συμπεριφορά**, σ' αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται αναφορές σε μια ποικιλία συμπεριφορών που σχετίζουν με το ζώο για το οποίο δηλώνουν προτίμηση (αγαπώ) ή απαρέσκεια (δεν αγαπώ). Αυτή η συμπεριφορά είναι δυνατόν εξ αιτίας του ότι πιθανόν εκτιμάται ως ευχάριστη ή ουδέτερη και κατά συνέπεια αιτιολογεί προτίμηση ή αντίθετα εκτιμάται ως δυσάρεστη ή επικίνδυνη και οδηγεί σε εκδήλωση απαρέσκειας για το ζώο. Η κρινόμενη συμπεριφορά είναι δυνατόν να σχετίζεται με τον άνθρωπο, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις αφορά και άλλα ζώα. Από αυτό το σημείο και στο εξής η παράθεση του λόγου των παιδιών συνοδεύεται από την αναφορά της προέλευσης του αποσπάσματος. Συγκεκριμένα η αναφορά (2,κ,ν) σημαίνει ότι το απόσπασμα προέρχεται από τη δεύτερη ομαδική συνέντευξη (2), η αναφορά έγινε από κορίτσι (κ για κορίτσι – α για αγόρι), το οποίο ήταν νήπιο (ν για νήπιο – π για προνήπιο).

«Αγαπώ το άλογο ... επειδή κάνει βόλτες» (2,κ,ν)

«Δε αγαπώ... και το γουρούνι επειδή κυλιέται στη λάσπη» (2,κ,ν)

«Αγαπώ το κουνελάκι .. δεν τσιμπάει»

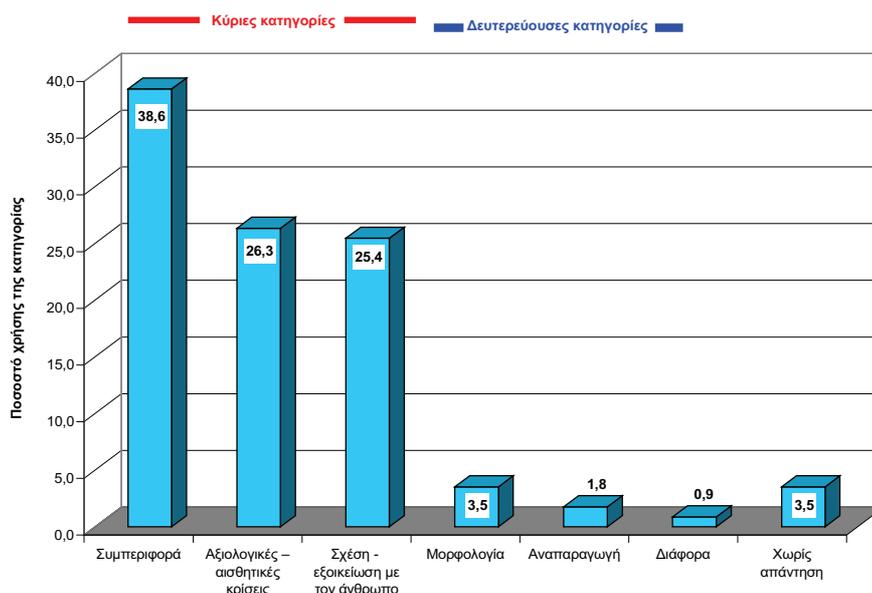
«Δεν αγαπώ... το λιοντάρι επειδή σκοτώνει ζώα» (1,α,ν)

Η συμπεριφορά είναι από τις κύριες κατηγορίες με τις οποίες τα παιδιά αιτιολογούν την άποψή τους και μάλιστα η συχνότερα καταγεγραμμένη (σχήμα 2).

4. **Αξιολογικές – αισθητικές κρίσεις**, αυτή η κατηγορία, από τις κύριες κατηγορίες με τις οποίες τα παιδιά υποστηρίζουν την προτίμησή τους ή την απαρέσκειά τους, συγκροτείται από αποσπάσματα που αφορούν αξιολογικές κρίσεις (π.χ. καλό/κακό ζώο) ή αισθητικού τύπου αποφάνσεις (όμορφο/άσχημο).
«Αγαπώ τον ιπποπόταμο ... γιατί μου αρέσει να τον βλέπω» (3,κ,π)
«Αγαπώ την γατούλα ... που είναι γλυκούλα» (1,α,ν)
«Δεν αγαπώ τη σαύρα, το φίδι, το χάμστερ γιατί είναι άσχημα» (2,κ,ν)
«Αγαπώ το σκύλο επειδή δεν είναι κακά» (6,κ,ν)
5. **Σχέση - εξοικείωση με τον άνθρωπο**, σ' αυτή την κατηγορία, την τρίτη και τελευταία των κύριων κατηγοριών, εντάσσονται μονάδες πληροφορίας οι οποίες είναι αναφορές στην σχέση του ζώου με τον άνθρωπο. Πιο συγκεκριμένα οι αναφορές αφορούν επωφελή για τον άνθρωπο σχέση ή την εμφάνιση επικίνδυνης ή μη συμπεριφοράς για τον άνθρωπο. Παρ' όλο που οι ανθρωποκεντρικές συνδέσεις είναι συνήθεις και στις άλλες κατηγορίες, στις μονάδες πληροφορίας της συγκεκριμένης κατηγορίας οι ανθρωποκεντρικές αναφορές είναι άμεσες.
«Αγαπώ τις κοτούλες γιατί μου κάνουν αυγουλάκια και τρώω» (1,α,ν)
«Αγαπώ το σκύλο γιατί όταν έρχονται οι κλέφτες μας προστατεύει» (4,κ,ν)
«Αγαπώ το άλογο γιατί δεν κλοτσάει» (6,κ,ν)
«Δεν αγαπώ το φίδι γιατί βγάζει τη γλώσσα και μας τσιμπάει» (3,κ,π)
6. **Μορφολογία**, σ' αυτήν την κατηγορία εντάχθηκαν μονάδες πληροφορίας οι οποίες αφορούν εμφανή μορφολογικά χαρακτηριστικά του ζώου, όπως το μέγεθος αλλά και χαρακτηριστικά μέρη του σώματος, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για να αιτιολογήσουν την απόφαση προτίμησης στο ζώο. Το σύνολο των μονάδων πληροφορίας αυτής της κατηγορίας είναι αρκετά περιορισμένο (σχήμα 2).
«Αγαπώ τον ελέφαντα γιατί έχει πολύ δυνατή μύτη» (3,κ,π)
«Αγαπώ το λαγουδάκι γιατί είναι μικρό» (5,κ,ν)
«Αγαπώ τον τάυρο επειδή έχει κέρατα» (6,α,ν)

Σχήμα 2: Η χρήση των κατηγοριών – επιχειρημάτων για την αιτιολόγηση της προτίμησης ή απαρέσκειας σ' ένα ζώο

7. **Αναπαραγωγή**, τα παρακάτω αποσπάσματα – το σύνολο των μονάδων πληροφορίας τα οποία συγκρότησαν την κατηγορία – αφορούν την γέννηση μικρών. Τα παρακάτω αποσπάσματα αποτελούν το σύνολο των μονάδων πληροφορίας που απετέλεσαν την κατηγορία.

«Αγαπώ το σκόλο και τη γάτα γιατί γεννάν μωράκια» (3,κ,π)

«Αγαπώ ... τον ελέφαντα γιατί η μαμά ελεφαντίνα γεννάει ελεφαντάκια» (4,κ,ν)

Τέλος μια μονάδα πληροφορίας δεν εντάχθηκε στο σχήμα κατηγοριοποίησης που περιγράψαμε πιο πάνω και αναφέρεται ως «Διάφορα» (σχήμα2), ενώ σε τέσσερεις περιπτώσεις τα παιδιά δεν μπόρεσαν να αιτιολογήσουν την απάντησή τους και αυτές αναφέρονται στο σχήμα 2 ως «χωρίς απάντηση». Η μη ενταγμένες μονάδες και η μη αιτιολόγηση αφορούν το 4,4% των μονάδων πληροφορίας, ποσοστό αρκετά χαμηλό ώστε να επηρεάζει την καταλληλότητα του σχήματος ανάλυσης.

Η άμεση σύγκριση των ευρημάτων της παρούσας μελέτης με τα ευρήματα τα οποία εμφανίζονται στην διεθνή βιβλιογραφία δεν είναι εφικτή, καθώς δεν χρησιμοποιήθηκε η ίδια μεθοδολογία ούτε οι ηλικιακές ομάδες των συμμετεχόντων ταυτίζονται. Όμως έχει βάση η θέση ότι συγκλίνουν σε σημαντικό βαθμό με τα ευρήματα που αναφέρονται στην βιβλιογραφία, καθώς σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και στο ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο, καταγράφονται ως μη δημοφιλή ζώα όπως ο λύκος, η αράχνη, η αλεπού, το ποντίκι, ζώα τα οποία έχουν καταγραφεί ως μη δημοφιλή και σε διεθνείς μελέτες (Anderson και Moss 1993, Westervelt & Llewellyn 1985, Davey 1994) και νύσσοντα έντομα, όπως οι μέλισσες (Driscoll 1995 και Bixler 1994). Επίσης ζώα όπως το λιοντάρι και ο τίγρης εμφανίζονται στα ζώα με αμφίσημη εικόνα όπως οι Anderson και Moss (1993) αναφέρουν αντίστοιχα για τον λύκο. Επίσης η καταγραφή της κατηγορίας «Σχέση – εξοικείωση με τον άνθρωπο» στις κύριες κατηγορίες με τις οποίες τα παιδιά αιτιολογούν την προτίμησή τους συγκλίνει σημαντικά με τα ευρήματα των Silberstein και Tamir (1981), ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση ως προς τη χρήση των ζώων και την εκτίμηση γι αυτά, φαίνεται να είναι ο βαθμός χρησιμότητας ή βλαπτικότητας ως προς τον άνθρωπο και η ταξινομική θέση του ζώου και με την ωφελιμιστική στάση/ωφελιμιστικό επιχείρημα που αναφέρουν άλλες έρευνες.

Συμπεράσματα

Οι θετικές ή αρνητικές στάσεις και εκτιμήσεις απέναντι στα ζώα φαίνεται εκτός των αποφάσεων για περιβαλλοντική προστασία, να κατευθύνουν και τη συμφωνία για τη χρήση συγκεκριμένων ειδών ζώων σε βλαπτικές για τα ζώα πειραματικές διαδικασίες καθώς τα παιδιά συμφωνούν περισσότερο με τη χρήση σε πειράματα που προκαλούν ανεπανόρθωτες βλάβες στα ζώα, ζώων που θεωρούν κατώτερα, βλαβερά, άγρια και σιχαμερά. (Silberstein και Tamir 1981). Έχει καταβληθεί σημαντική προσπάθεια στην παιδική λογοτεχνία να ανασκευαστεί η εικόνα ζώων που στερεοτυπικά εμφανίζονται ως κακά, όπως ο λύκος, όμως τα ευρήματα της μελέτης μας αποδεικνύουν ότι αυτή η εικόνα διατηρείται σε σημαντικό βαθμό. Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας των κατηγοριών που χρησιμοποιούν τα παιδιά για τη λήψη απόφασης αποτελεί αρκετά περιορισμένη βάση για την ανάπτυξη της εκτίμησης του συνόλου του ζωντανού κόσμου. Στις κατηγορίες λήψης απόφασης της έρευνάς μας δεν εμφανίζεται κάτι αντίστοιχο με το οικολογικό επιχείρημα, το οποίο σε μεγαλύτερες ηλικίες χρησιμοποιείται για την αιτιολόγηση ανάγκης προστασίας των μη δημοφιλών ζώων. Η εκτίμηση στην αξία των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των οργανισμών μπορεί να εισαχθεί στο νηπιαγωγείο και να καλλιεργηθεί με ανάλογα περιβαλλοντικά παιχνίδια.

Καθώς οι πιο σημαντικές οικολογικές διαδικασίες συχνά συμβαίνουν στη βάση των τροφικών αλυσίδων και των ενεργειακών πυραμίδων και αφορούν τη δράση ασπόνδυλων και μικροβίων, είναι δύσκολο να είναι διακριτές από το μέσο άνθρωπο. Έτσι οι περισσότεροι άνθρωποι κατευθύνουν την ευαισθησία για τη φύση, προς τα μεγάλα θηλαστικά και τα διακριτά χαρακτηριστικά της φύσης. Η ανάγκη αντιμετώπισης των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων επιβάλλει τον επαναπροσανατολισμό των παιδιών, ώστε να αποκτήσουν ενδιαφέρον και συμπάθεια για το σύνολο των μορφών ζωής του πλανήτη.

Βιβλιογραφία

Anderson, S. & Moss, B. (1993). How Wetland Habitat are Perceived by Children: Consequences for Children's Education and Wetland Conservation, *International Journal of Science Education*, 15, 473-485.

Bernardini Mosconi, P., Bocchiola, M.T. & Gervaso, M.V. (1988). Les animaux a l' école, στο Giordan, A. & Martinand, J.L. (επιμ.) *Actes de Xèmes Journées International sur l' Éducation Scientifique*, Chamoin: Centre Jean Franco.

Bixler, R.D., Carlisle, C.L., Hammitt, W.E., & Floyd, M.F. (1994). Observed Fears and Discomforts among Urban Students on Field Trips to Wildland Areas. *Journal of Environmental Education*, 26, 24-33.

Bowd, A.D. (1984). Fears and Understandings of Animals in Middle Childhood, *The Journal of Genetic Psychology*, 145, 143-144.

Davey, G.C.L. (1994). The "Disgusting" Spider: The Role of Disease and Illness in the Perpetuation of Fear of Spiders, *Society & Animals* 2, 17-26.

Driscoll, J.W. (1995). Attitudes toward Animals: Species Ratings, *Society and Animals* 3(2), στο διαδύκτιο [Http://www.psyeta.org/sa/sa3.2/driscoll.html](http://www.psyeta.org/sa/sa3.2/driscoll.html) [προσπέλαση 21-11-2008].

Eagles, P.F.J. & Muffit, S. (1990). An Analysis of Children's Attitudes toward Animals, *Journal of Environmental Education* 21, 41-44.

Glaser, B. G., and Strauss, A. L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Chicago: Aldine Pub. Co.

Kellert, S.R. (1985). Attitudes toward Animals: Age-related Development among Children, *Journal of Environmental Education* 16, 29-39.

Kellert, S.R. (1988). Social and Perceptual Factors in the Preservation of Animal Species, στο Norton, B.G. (επιμ.) *The Preservation of Species. The Value of Biological Diversity*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kellert, S.R. (1989). Perceptions of Animals in America στο Hoage, R.J. (επιμ.) *Perceptions of Animals in American Culture*, Washington DC: Smithsonian Institution Press.

Melson, G.F. (2003). Child Development and the Human-Companion Animal Bond. *American Behavioral Scientist* 47, 31-39.

Paterson, D. (1990). Beastly Images of Childhood, *New Scientist*, 24th March 1990.

Plous, S. (1993). Psychological Mechanisms in the Human Use of Animals, *Journal of Social Issues*, 49, 11-52.

Silberstein, M. & Tamir, P. (1981). Factors which Affect Students' Attitudes towards the Use of Living Animals in Learning Biology, *Science Education* 65, 119-130.

Westervelt, M.O. (1983). A Provocative Look at Young People's Perceptions of Animals, *Humane Education*, Δεκέμβριος 1983, 23-25.

Westervelt, M.O. & Llewellyn, L.G. (1985). *Youth and Wildlife. The Beliefs and Behaviors of Fifth and Sixth Grade Students Regarding non-Domestic Animals*, Washington D.C.: Fish and Wildlife Service, U.S. Department of Interior.